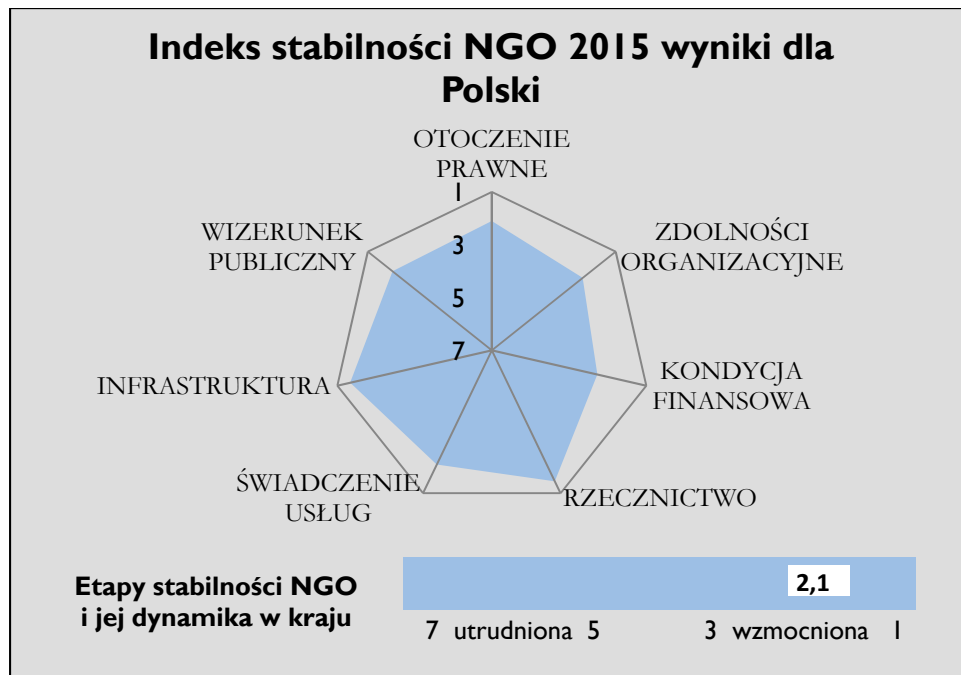
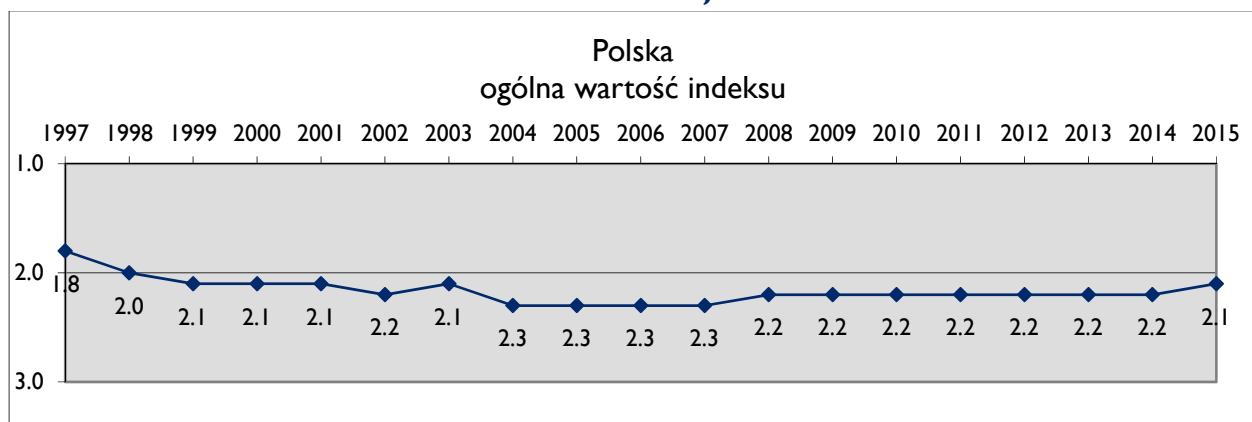

INDEKS POZIOMU ROZWOJU I STABILNOŚCI ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH W POLSCE W ROKU 2015

Maj 2016

OGÓLNA WARTOŚĆ INDEKSU – 2,1

Rok 2015 był dla Polski ważny politycznie. Koalicja pod wodzą konserwatywnej partii Prawo i Sprawiedliwość wygrała wybory prezydenckie w maju oraz wybory parlamentarne pod koniec października, głosząc hasła prawicowe, eurosceptyczne. Nowy rząd natychmiast wdał się w spór o skład Trybunału Konstytucyjnego, który orzeka o zgodności nowych ustaw i przepisów z Konstytucją i jej wartościami. Władza ta wniosła zastrzeżenia do tego, że poprzedni rząd, kierowany przez Platformę Obywatelską, nielegalnie, w opinii Prawa i Sprawiedliwości, wyznaczył pięciu sędziów zamiast, jak powinien, trzech. W związku z tym nowa władza wymieniła całą piątkę. Mimo że Trybunał Konstytucyjny orzekł na początku grudnia, iż trzech z pięciu usuniętych sędziów zostało wybranych zgodnie z prawem, partia rządząca odmówiła wszystkim pięciu prawa do orzekania. Przygotowała ponadto projekt ustawy modyfikującej tryb działania Trybunału Konstytucyjnego. Ustawa na podstawie tego projektu została uchwalona pod koniec roku. W ostatnich dniach grudnia nowy rząd przyjął kontrowersyjną nową ustawę medialną, zgodnie z którą kierownictwo spółek państwowych mediów – radia i telewizji – wybrane przez poprzednią władzę zostało zwolnione w trybie natychmiastowym. Teraz to minister gospodarki ma mandat do wyznaczenia ich następców. Poprzednie rządy podejmowały podobne kroki w celu wymiany osób, które kierowały mediami, a które nie odpowiadały ówczesnej władzy, jednak nigdy nie odbywało się to tak szybko i na tak szeroką skalę.

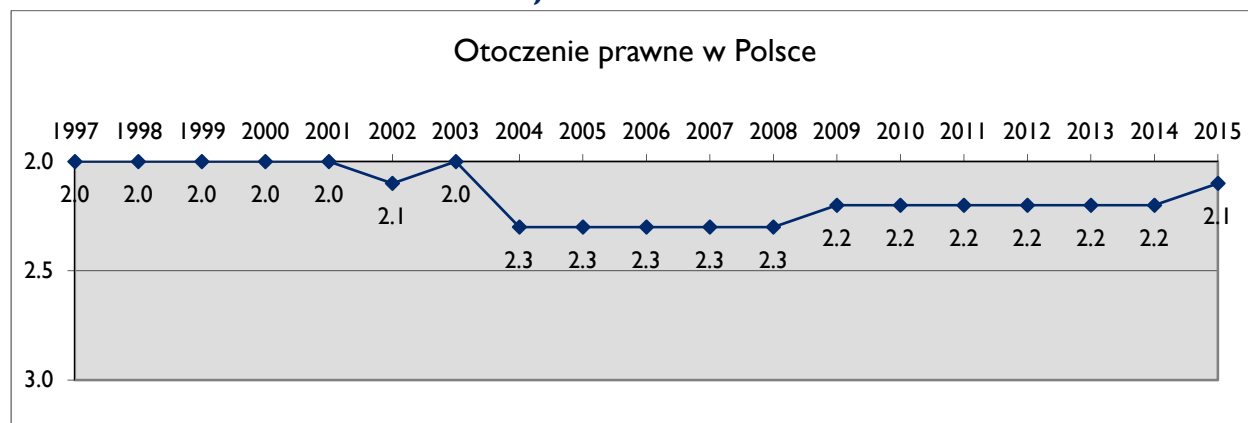
W odpowiedzi na te wydarzenia grupa znaczących polskich organizacji pozarządowych działających na rzecz ochrony praw człowieka i promowania demokracji stworzyła nieformalną koalicję w celu monitorowania stanu praworządności w Polsce. Ponadto w listopadzie powstał duży obywatelski ruch protestu zrzeszający ludzi pragnących bronić demokracji w Polsce – Komitet Obrony Demokracji, który Partia Prawo i Sprawiedliwość oskarżyła o powiązania z opozycją.

W roku 2015 nastąpiły istotne zmiany w otoczeniu prawnym organizacji pozarządowych w Polsce. Nowelizacja ustawy o stowarzyszeniach zmniejszyła wymaganą liczbę członków założycieli stowarzyszenia z 15 do 7, skróciła maksymalny czas na rozpatrzenie wniosku o rejestrację i zlikwidowała udział władz lokalnych w procesie rejestracji. Nowelizacja ustawy o fundacjach dopuściła możliwość otrzymywania przez członków zarządu wynagrodzenia. Ponadto nowelizacja ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie ułatwiła stowarzyszeniom dokonywanie regrantingu środków publicznych oraz wprowadziła jaśniejsze regulacje dotyczące tych działań. Poza tym w roku 2015 rząd ogłosił plany powołania Pełnomocnika Rządu ds. Społeczeństwa Obywatelskiego przy Kancelarii Prezesa Rady Ministrów. Urząd ten, stworzony w styczniu 2016 roku, przejął także funkcje Pełnomocnika Rządu ds. Równego Traktowania, tak aby nadać wyższą rangę kwestiom społeczeństwa obywatelskiego. Urząd ten został stworzony w styczniu 2016 roku.

W roku 2015 nastąpiła przerwa pomiędzy okresami finansowania działań z różnych wieloletnich budżetów Unii Europejskiej. Wiele organizacji musiało poszukiwać tymczasowego finansowania z innych źródeł, a nawet zwalniać pracowników. Osoby zatrudnione w organizacjach pozarządowych zaczęły bardziej otwarcie krytykować oferowanie im tylko umów krótkoterminowych na czas realizacji konkretnych projektów i zmuszanie ich do bezpłatnego świadczenia pracy. W roku 2015 powstał pierwszy związek zawodowy pracowników sektora organizacji pozarządowych.

Na początku roku 2015 zarejestrowanych było w Polsce około 19 500 fundacji i 108 000 stowarzyszeń, jak pokazują najnowsze dostępne dane, szacuje się jednak, że około jedna czwarta zarejestrowanych organizacji nie jest aktywna.

OTOCZENIE PRAWNE – 2,1

W roku 2015 nastąpiło wiele pozytywnych zmian w otoczeniu prawnym sektora organizacji pozarządowych w Polsce.

W październiku przyjęto nowelizację ustawy o stowarzyszeniach, która wejdzie w życie w roku 2016. Zgodnie ze zmianami, obniżono minimalną liczbę członków założycieli stowarzyszenia z 15 do 7, skrócono maksymalny czas oczekiwania na rozpatrzenie wniosku o rejestrację z trzech miesięcy do siedmiu dni i zlikwidowano udział władz lokalnych w procesie rejestracji.

Nowelizacja ustawy o fundacjach z roku 2015 pozwala, aby członkowie zarządu fundacji otrzymywali wynagrodzenia za pracę; wcześniej wielu członków zarządu otrzymywało zapłatę w sposób pośredni, również na podstawie fałszywych umów o pracę, której nie wykonywali. Poza tym nowelizacja ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie przyniosła ułatwienia i jaśniejsze regulacje regrantingu środków publicznych przez stowarzyszenia.

Oczekuje się, że nowelizacja ustawy o stowarzyszeniach usprawni proces rejestrowania ich, jednak procedura ta w przypadku fundacji pozostaje zbiurokratyzowana, skomplikowana i długa. Organizacje pozarządowe nadal nie mogą przeprowadzić jej online, chociaż zdaniem ekspertów, Polska ma możliwości techniczne pozwalające na opracowanie i wdrożenie takiego systemu.

Prawo chroni organizacje przed rozwiązaniem z powodów politycznych. Nowelizacja ustawy o stowarzyszeniach ogranicza arbitralne podejmowanie decyzji w procesie rejestracyjnym poprzez wyeliminowanie udziału władz lokalnych. Przepisy chronią prawo organizacji pozarządowych do swobodnego wyrażania opinii. Władza centralna zapewnia nawet środki na edukowanie władz lokalnych dla organizacji prowadzących działalność strażniczą. Mimo tych sprzyjających warunków organizacje często powściągają swój krytycyzm wobec władz i agencji publicznych, szczególnie tych, od których otrzymują finansowanie. W roku 2015 niektóre organizacje krytykujące pewne działania Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych napotkały na przeszkody administracyjne, które utrudniły im otrzymanie finansowania lub przedstawienie sprawozdania z wydatkowania środków przyznawanych przez Fundusz. Na przykład: Fundusz odrzucił sprawozdania krytycznych organizacji z powodu drobnych pomyłek i zmusił je do zwrotu środków, podczas gdy wobec innych organizacji nie zastosowano takich samych wymogów. Niektóre media nie chcą nagłaśniać takich spraw, aby nie narażać się na utratę otrzymywanych lub potencjalnych publicznych dotacji. Organizacje pozarządowe są bardziej skłonne do wyrażania krytyki, kiedy są częścią koalicji.

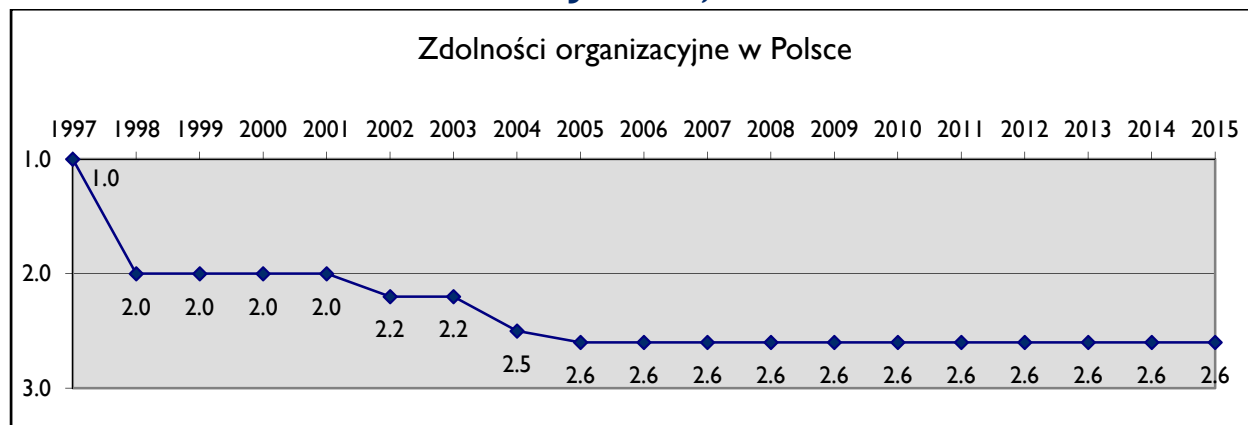
Organizacje muszą składać sprawozdania różnym instytucjom, każdej w innej formie, co stanowi duże obciążenie, szczególnie dla tych mniejszych. Skarżą się także na liczne kontrole publicznych i prywatnych instytucji udzielających grantów. Inspekcje trwają niekiedy od 10 do 15 dni w roku i utrudniają prowadzenie działalności. Generalnie prawo nie reguluje kwestii wewnętrznego zarządzania organizacjami pozarządowymi.

Darczyńcy indywidualni mogą odliczać kwoty spełniające warunki darowizny do wysokości 6% swoich dochodów, a darczyńcy korporacyjni – 10% dochodów. Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie nadal pozwala obywatelom na przeznaczenie 1% należnego podatku na organizacje o statusie organizacji pożytku publicznego.

Organizacje pozarządowe mogą sprzedawać produkty i usługi czy to w ramach prowadzonej działalności gospodarczej, jeśli organizacja jest zarejestrowana jako podmiot prowadzący działalność gospodarczą, czy to w ramach działalności statutowej przez sprzedaż produktów lub usług w celu odzyskania poniesionych kosztów. Mogą także konkurować w ubieganiu się o zamówienia publiczne zarówno na szczeblu lokalnym, jak i ogólnokrajowym, jednak prowadzenie działalności gospodarczej odbiera organizacjom możliwość uczestniczenia w niektórych przetargach publicznych. System zamówień publicznych zawiera pewne klauzule społeczne, które wykonawcy muszą wypełnić lub do których uwzględnienia są zachęceni, jeśli chcą wygrać przetarg. Jest to na przykład zatrudnienie przy realizacji zadania osób z niepełnosprawnością, długotrwale bezrobotnych lub młodych. Klauzule te zwiększają szanse organizacji pozarządowych na zdobycie zamówień. Z drugiej jednak strony, oferenci muszą często zapewnić współfinansowanie takich kontraktów, co sprawia, że wiele organizacji nie jest w stanie uczestniczyć w tego typu postępowaniach przetargowych.

Organizacje pozarządowe w większych miastach nadal mają łatwiejszy dostęp do doradztwa w kwestiach prawnych niż takie same organizacje na terenach wiejskich. Z roku na rok coraz łatwiej o informacje prawne w internecie i coraz większa liczba prawników kształci się w dziedzinie przepisów regulujących funkcjonowanie organizacji pozarządowych, a także udziela porad prawnych, jednak wielu młodych prawników przestaje wspierać sektor organizacji pozarządowych, kiedy tylko uda im się znaleźć bardziej lukratywne zajęcie. Organizacje zazwyczaj nie mają środków na opłacanie prawników, korzystają więc z porad bezpłatnych. Zwykle są w stanie dotrzeć do podstawowych informacji, jednak mają trudności w radzeniu sobie z bardziej skomplikowanymi zagadnieniami.

ZDOLNOŚCI ORGANIZACYJNE - 2,6

Poziom zdolności organizacyjnych polskich podmiotów pozarządowych w roku 2015 nie zmienił się.

Organizacje obywatelskie nie mają na ogół dużej bazy członkowskiej, a te nieliczne, o dużej liczbie członków, zmniejszyły się. We władzach tych podmiotów zorientowano się, że duża liczebność utrudnia podejmowanie decyzji i nie stanowi wartości. Ponadto wiele organizacji skupia się bardziej na swoich darczyńcach i na

rekrutowaniu profesjonalnych pracowników niż na przyciąganiu członków czy wolontariuszy. Więcej organizacji rejestruje się raczej jako fundacje niż stowarzyszenia, gdyż fundacje, z definicji, nie mają członków. Organizacje pożytku publicznego zabiegają o wsparcie lokalne przede wszystkim podczas kampanii zachęcających do skorzystania z mechanizmu 1%, który umożliwia obywatelom przekazanie takiego odsetka należności podatkowych. Więcej osób angażuje się raczej w nieformalne ruchy powstające wokół konkretnych spraw zamiast uczestniczyć w formalnych organizacjach.

Wszystkie organizacje pozarządowe mają cele zapisane w statutach, często jednak bardzo ogólnie. Większość podmiotów uzależnia swoje główne obszary działania od dostępnych grantów lub kontraktów, nie jest to więc wynik długofalowego planowania. Planowanie ogranicza się z reguły do określania, o jakie granty należy się starać. Ponieważ rządowe priorytety finansowania szybko się zmieniają, planowanie strategiczne organizacji pozarządowych na ogół nie przekracza perspektywy dwóch lat. Według Stowarzyszenia Klon/Jawor, tylko 30% organizacji stwierdza w sprawozdaniach, że ustaliło plany działania na następne kilka lat. W ostatnich latach, w wyniku działań rzeczniczych organizacji pozarządowych, niektóre publiczne programy grantów lepiej odzwierciedlają cele uczestniczących w nich organizacji, co może ułatwić niektórym z nich utrzymanie się w swojej misji.

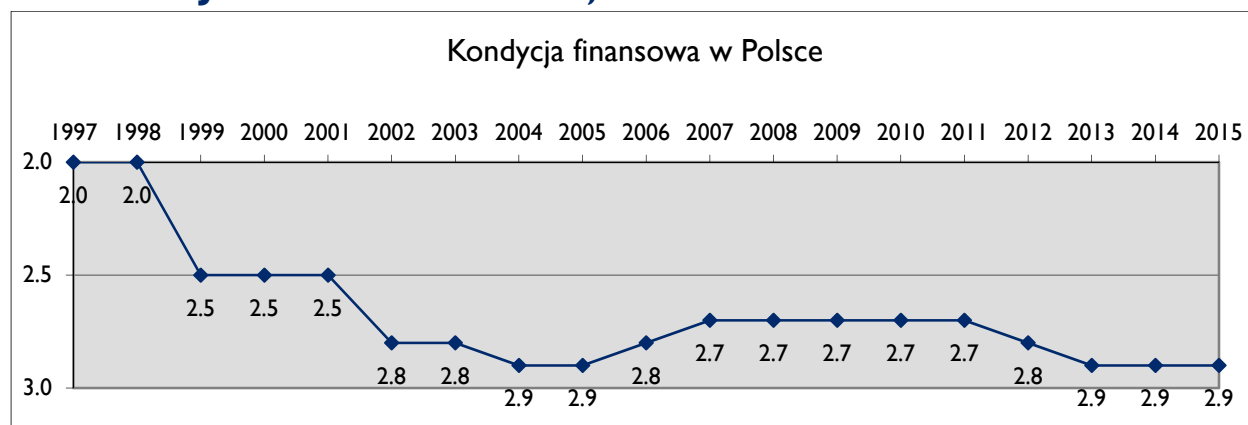
W Polsce istnieją różne modele zarządzania organizacjami pozarządowymi, od sytuacji, w której jeden dyrektor podejmuje wszystkie decyzje, po rozwiązania bardziej demokratyczne, gdzie dyrektorzy i menedżerowie ustalają działania wspólnie. Nie wszyscy eksperci tego sektora zgadzają się, że najlepszym rozwiązaniem jest jasny podział ról pomiędzy zarząd i pracowników, wielu z nich uważa, że dyrektorzy potrzebują wiedzy na temat codziennego funkcjonowania swoich organizacji, aby nimi właściwie zarządzać. Proces ten staje się mniej demokratyczny, w miarę jak maleje wpływ pracowników na funkcjonowanie organizacji.

W roku 2015 toczyło się więcej dyskusji na temat warunków pracy personelu organizacji pozarządowych. Pracownicy zaczęli w bardziej otwarty sposób wyrażać się krytycznie o tym, że pracują tylko na podstawie umów krótkoterminowych dotyczących konkretnych projektów, a często są zmuszani do bezpłatnego świadczenia pracy przy innych projektach. Młodszym pracownikom nie wystarcza już poświęcenie się misji poszczególnych organizacji, lecz dążą do uzyskania pracy zapewniającej stałe źródło dochodu. Takie okoliczności doprowadziły do powstania w 2015 roku pierwszego związku zawodowego pracowników sektora organizacji pozarządowych.

Coraz trudniej organizacjom pozyskiwać wolontariuszy do swoich działań. Nielatwo jest rekrutować zwłaszcza ochotników w wieku od 20 do 45 lat ze względu na ograniczony czas, jakim dysponują. Jednocześnie coraz więcej organizacji korzysta z pracy wolontariuszy. Wielu ochotników to przede wszystkim osoby młode poszukujące doświadczenia zawodowego. Według Światowego Indeksu Dobroczynności (World Giving Index), w 2015 roku 13% respondentów deklaroowało udział w akcji wolontariatu w poprzednim roku. W roku 2013 było to 9% ankietowanych.

Stan zaawansowania technicznego organizacji pozarządowych nadal się poprawia. Każdego roku coraz więcej organizacji deklaruje posiadanie własnych komputerów z dostępem do internetu, które wciąż stają się tańsze i szybsze. Ponadto w zakupie sprzętu pomagają granty i kontrakty z władzami publicznymi oraz niektórymi fundacjami międzynarodowymi.

KONDYCJA FINANSOWA - 2,9

Kondycja finansowa organizacji pozarządowych w roku 2015 nie zmieniła się.

Widoczna jest znacząca dysproporcja w możliwościach finansowych w sektorze, gdyż duże organizacje zazwyczaj zdobywają większość dostępnych środków dzięki większym zdolnościom organizacyjnym. Dominująca część podmiotów nie ma rezerw finansowych, chociaż badanie przeprowadzone przez Stowarzyszenie Klon/Jawor pokazuje, że poszczególne organizacje mają więcej źródeł finansowania niż trzy lata temu (kiedy Klon/Jawor zrealizował poprzednią edycję badania). Jednocześnie zróżnicowanie środków może wskazywać na dywersyfikację celów i odchodzenie od podstawowej misji organizacji.

Samorządy lokalne nadal stanowią główne źródło finansowania organizacji pozarządowych, zazwyczaj przez umowy na realizację usług publicznych. Jednakże od wnioskujących wymaga się często współfinansowania takich projektów, co wielu organizacjom uniemożliwia ubieganie się o publiczne granty lub zamówienia. Rząd nie przekazuje żadnych większych specjalnych funduszy sektorowi pozarządowemu.

Główni darczyńcy zagraniczni w Polsce to Unia Europejska oraz rządy Norwegii i Szwajcarii, a także niemieckie fundacje polityczne prowadzące działalność w Polsce. W roku 2015 trwała przerwa pomiędzy okresami finansowania z dwóch wieloletnich budżetów unijnych. W efekcie wiele organizacji musiało poszukiwać tymczasowego finansowania z innych źródeł, a niektóre były zmuszone zwalniać pracowników. Część podmiotów obywatelskich, w tym prowadzące działalność strażniczą oraz wspierające migrantów i uchodźców, zostały tą przerwą w dostępie do środków europejskich dotknięte bardziej niż inne.

Wykorzystanie mechanizmu 1% – możliwości przeznaczenia takiego odsetka swoich należności podatkowych na organizację o statusie organizacji pożytku publicznego – nadal rośnie. Za rok podatkowy 2014 około 12,5 miliona osób przeznaczyło na ten cel 557 milionów złotych (około 141 milionów dolarów), blisko 50 milionów złotych więcej niż w roku 2014, na rzecz 7888 organizacji mogących ubiegać się o takie wsparcie.

Jednocześnie poziom działań filantropijnych osób indywidualnych nadal spada, gdyż wielu obywateli uznaje mechanizm 1% za wystarczającą formę dobroczynności. Niektóre organizacje zaczęły korzystać z portali crowdfundingowych, takich jak wspieram.to, fundujesz.pl i zrzutka.pl, w celu gromadzenia funduszy na finansowanie swoich inicjatyw. Światowy Indeks Dobroczynności za rok 2015 wykazał wzrost darowizn przy 29% respondentów deklarujących, że w roku 2014 złożyli darowiznę na rzecz organizacji dobroczynnej, w porównaniu z 21% takich osób w roku poprzednim.

Działalność filantropijna przedsiębiorstw skupia się przede wszystkim na formach aktywności, które w dłuższej perspektywie zwiększają ich zyski dzięki poprawie wizerunku firmy. Dlatego też unikają one

sponsorowania organizacji, które mogą źle wpłynąć na ten wizerunek, na przykład organizacji pracujących z pacjentami z HIV czy AIDS albo z więźniami.

Organizacje wolą polegać na finansowaniu ze środków publicznych niż angażować się w działania komercyjne, coraz więcej z nich ma jednak świadomość, że mogą legalnie pobierać opłaty za swoje usługi. Według Stowarzyszenia Klon/Jawor, więcej organizacji (55%) pobiera opłaty i zbiera darowizny, aby pokryć koszty swoich usług niż 3 lata temu (45%). Większość zbiera składki członkowskie, jednak są one niskie i nie przynoszą znaczących dochodów. Z tego powodu niektóre organizacje nawet nie wprowadzają składek, wykorzystując zaoszczędzony w ten sposób czas na przygotowanie dodatkowych wniosków o dotacje.

Systemy zarządzania finansami nie zmieniły się w roku 2015. Większość organizacji ma systemy księgowe i – zdaniem ekspertów – nieco więcej zatrudnia dyrektorów finansowych. Znacząca część nie przeprowadza profesjonalnych audytów, chyba że jest to wymóg darczyńców. Audyty zewnętrzne są bardzo kosztowne, dlatego niektóre organizacje decydują się ich nie realizować, nawet jeśli oznacza to, że nie będą mogły się ubiegać o pewne środki.

RZECZNICTWO - I,5

W roku 2015 skala współpracy, kontaktów oraz formalnego dialogu między organizacjami pozarządowymi a administracją publiczną na szczeblach lokalnym i centralnym nadal wzrastała, relacje pomiędzy organizacjami pozarządowymi a rządem pozostają jednak dalekie od solidnego partnerstwa. Impulsem do wchodzenia w te relacje jest najczęściej finansowanie działań podmiotów pozarządowych ze środków publicznych, od którego zależy możliwość funkcjonowania wielu spośród tych podmiotów.

Coraz więcej podmiotów obywatelskich próbuje też wpływać na politykę publiczną. Według Stowarzyszenia Klon/Jawor, 25% organizacji pozarządowych deklaruje zaangażowanie w działania rzecznicze, a 11% stwierdza, że próbuje wpłynąć na zmianę prawa. Przeprowadzanie konsultacji społecznych jest wymagane prawem i stało się powszechną praktyką instytucji publicznych, jednak nie zawsze biorą one pod uwagę opinie przekazywane im w ramach konsultacji z organizacjami pozarządowymi, te ostatnie zaś rzadko dostają informację zwrotną na temat powodów nieprzyjęcia ich rekomendacji.

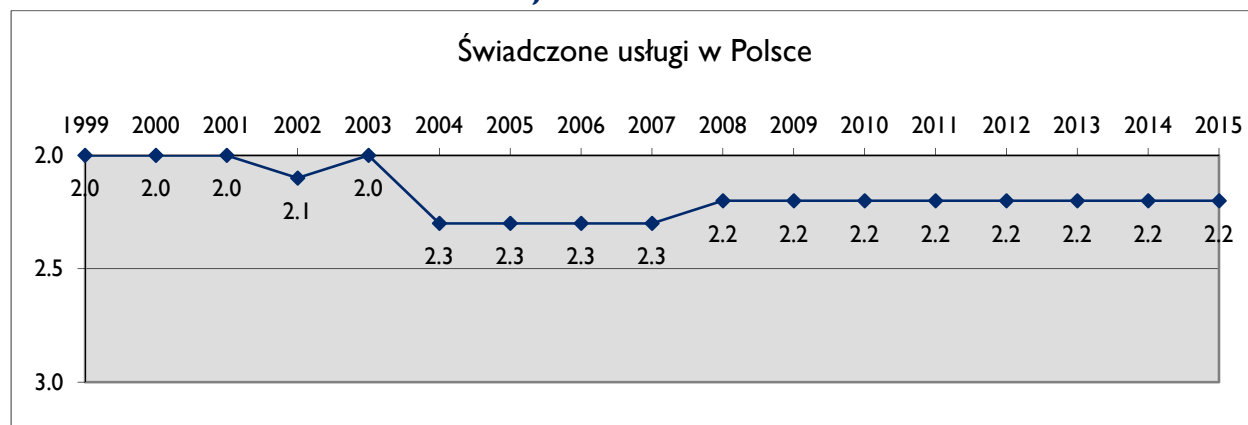
Organizacje pozarządowe uczestniczą w różnych gremiach eksperckich i konsultują projekty aktów prawnych. W roku 2015 brały udział w pracach nad nowelizacją Kodeksu wyborczego, mającą uczynić wybory bardziej dostępnymi dla osób niewidomych lub osób z innymi niepełnosprawnościami. Ponadto nowelizacja ustawy o stowarzyszeniach zainicjowana została przez Kancelarię Prezydenta przy wsparciu wielu organizacji pozarządowych.

Coraz więcej liderów organizacji pozarządowych rozumie, jak należy prowadzić działalność rzeczniczą i jak wpływać na proces decyzyjny. Podmioty trzeciego sektora ciągle jednak z trudem znajdują na to środki, a większość z nich nie może sobie pozwolić na przygotowanie profesjonalnych kampanii społecznych. Ruchy lokalne skupione na załatwianiu pilnych konkretnych spraw, takich jak obrona czy doprowadzenie do zmiany czegoś, są często bardziej skuteczne niż regularna działalność rzecznicza. Poza tym organizacje pozarządowe ciągle mają problem z jasnym komunikowaniem swoich postulatów. Jednocześnie powstaje więcej koalicji organizacji, w dużej mierze dzięki dostępności środków unijnych i publicznych przeznaczonych na ten cel. W roku 2015 grupa około 25 organizacji pozarządowych wspierających osoby ubiegające się o azyl oraz korzystające z innych form ochrony międzynarodowej stworzyła formalną koalicję aktywnie angażującą się w dialog z Ministerstwem Spraw Wewnętrznych i Administracji, a także w publiczną debatę na temat kryzysu związanego z uchodźcami oraz polityki integracyjnej.

W porównaniu z władzami centralnymi samorzady lokalne są mniej otwarte na krytykę ze strony organizacji pozarządowych. Te ostatnie są w dużym stopniu uzależnione od finansowania przez samorzady i dlatego unikają krytykowania ich. W efekcie na szczeblu lokalnym działania rzecznicze są ciągle słabiej rozwinięte, jest mniej organizacji i koalicji prowadzących taką działalność. Jednocześnie lokalne rady pożytku publicznego, które składają się z przedstawicieli organizacji pozarządowych oraz władz i które pomagają organizacjom promować w samorządach własne interesy, stają się bardziej aktywne. Poza tym więcej obywateli angażuje się w ustalanie budżetu partycypacyjnego, głosując na projekty, których realizacja powinna być sfinansowana przez władze lokalne.

W roku 2015 organizacje pozarządowe prowadziły działania rzecznicze służące poprawie prawnego funkcjonowania społeczeństwa obywatelskiego, w tym działania związane z nowelizacją ustaw: o stowarzyszeniach, o fundacjach oraz o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.

ŚWIADCZENIE USŁUG - 2,2

W roku 2015 świadczenie usług pozostało bez zmian. Polskie organizacje pozarządowe świadczą usługi w różnych dziedzinach, takich jak: sport, turystyka i rekreacja, kultura i sztuka, szkolenia i edukacja, usługi socjalne i pomoc społeczna, ochrona zdrowia, rozwój lokalny oraz, w mniejszym stopniu, ochrona środowiska, prawa człowieka, działalność naukowa i badawcza, zatrudnienie, wspieranie innych organizacji oraz bezpieczeństwo publiczne. Chociaż do końca roku 2015 żaden z setek tysięcy uchodźców, którzy przybyli do Europy z Syrii i Iraku, nie został skierowany do Polski, organizacje pozarządowe od dawna świadczą rozmaite usługi na rzecz osób ubiegających się o azyl, tych, które otrzymały status uchodźcy, oraz tych, które korzystają z innych form ochrony międzynarodowej. Usługi te, w dużej mierze finansowane przez Unię Europejską, obejmują pomoc materialną, prawną i psychologiczną, doradztwo w kwestiach zatrudnienia, szkolenia zawodowe oraz kursy języka polskiego. Na obszarach wiejskich oferta organizacji pozarządowych

ogranicza się zwykle do sportu i edukacji. Zakres produktów i usług oferowanych przez organizacje pozarządowe zwiększa się ostatnio, w miarę jak administracja publiczna wycofuje się ze świadczenia pewnych usług, głównie edukacyjnych, opiekuńczych i kulturalnych. Podmioty pozarządowe angażują się w wiele inicjatyw wykraczających poza ich podstawową działalność, o ile możliwe jest uzyskanie środków na ich realizację.

Ponieważ organizacje pozarządowe są uzależnione od finansowania projektowego, usługi przez nie świadczone na ogół odzwierciedlają priorytety darczyńców. Niewiele organizacji systematycznie zbiera i analizuje dane określające potrzeby lokalnej społeczności. Zamiast tego szeregują one pod względem ważności bieżące potrzeby organizacyjne i działania oraz możliwości finansowania. Co więcej, są przekonane, że same wiedzą, czego ich podopieczni potrzebują, i dlatego nie konsultują się z nimi. Organizacje pozarządowe najlepiej odzwierciedlają priorytety społeczności, kiedy reagują na nagły kryzys, taki jak decyzja władz o zamknięciu szkoły. Samorządy nie badają także potrzeb lokalnej społeczności, kiedy podejmują decyzje o rozdzieleniu środków pomiędzy organizacje.

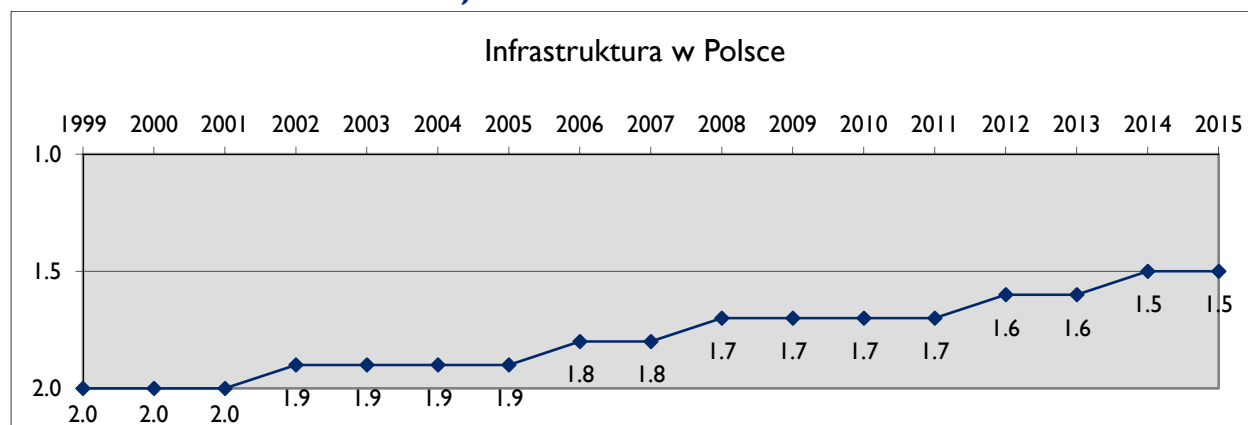
Wiele podmiotów pozarządowych nie ma dużej bazy członkowskiej, dlatego ich usługi kierowane są z reguły do szerszej grupy odbiorców. Konferencje, warsztaty i publikacje są zwykle udostępniane innym sektorom i grupom, takim jak urzędnicy państwowi, aby łatwiej ich informować. Jednak decydenci rzadko wykazują zainteresowanie takimi inicjatywami, uczestniczą w konferencjach organizowanych przez sektor pozarządowy czy czytają oferowane im publikacje. Dzięki internetowi organizacje mogą bezpłatnie udostępniać informacje szerokiej publiczności.

Większość usług finansuje się poprzez zamówienia publiczne i w związku z tym oferuje się je bezpłatnie, jednak nieco więcej organizacji niż w roku poprzednim pobiera opłaty za swoje działania. Wiele z nich przyjmuje składki członkowskie lub darowizny, aby pokryć koszty świadczonych usług, zamiast rejestrować je jako działalność gospodarczą albo płatną działalność pożytku publicznego.

Przy rosnącej popularności idei deinstytucjonalizacji usług publicznych opracowywane są ramy prawne, które pozwolą organizacjom pozarządowym na prowadzenie niewielkich ośrodków dla osób z różnymi potrzebami społecznymi.

Więcej władz lokalnych uznaje, że powinny wspierać rozwój organizacji pozarządowych, w tym także ich rolę w świadczeniu usług publicznych. Więcej samorządów zawiera z organizacjami pozarządowymi umowy na realizację zadań publicznych i włącza je jako ekspertów w prace rozmaitych grup roboczych.

INFRASTRUKTURA - I,5

Tworzy się więcej ośrodków wsparcia i udostępnia więcej zasobów do dyspozycji sektora; każde duże miasto ma przynajmniej jeden taki ośrodek. Najczęściej korzystają one z funduszy unijnych i zazwyczaj nie pobierają opłat za swoje usługi, które obejmują: szkolenia, warsztaty, porady prawne oraz działania informacyjne. Usługi te przydatne są małym i średnim organizacjom. Większe i bardziej profesjonalne organizacje potrzebują bardziej zindywidualizowanego doradztwa, które jest kosztowne i które świadczą tylko fachowcy specjalizujący się w sferze biznesowej, nieznający specyficznych zagadnień funkcjonowania organizacji pozarządowych.

Mniejsza liczba organizacji udziela innym podmiotom obywatelskim nieformalnego wsparcia w postaci szkoleń czy informacji, a dostępna pomoc nie zawsze jest wysokiej jakości i nie zawsze odpowiada potrzebom. Większa część pomocy dostosowana jest do potrzeb nowych organizacji.

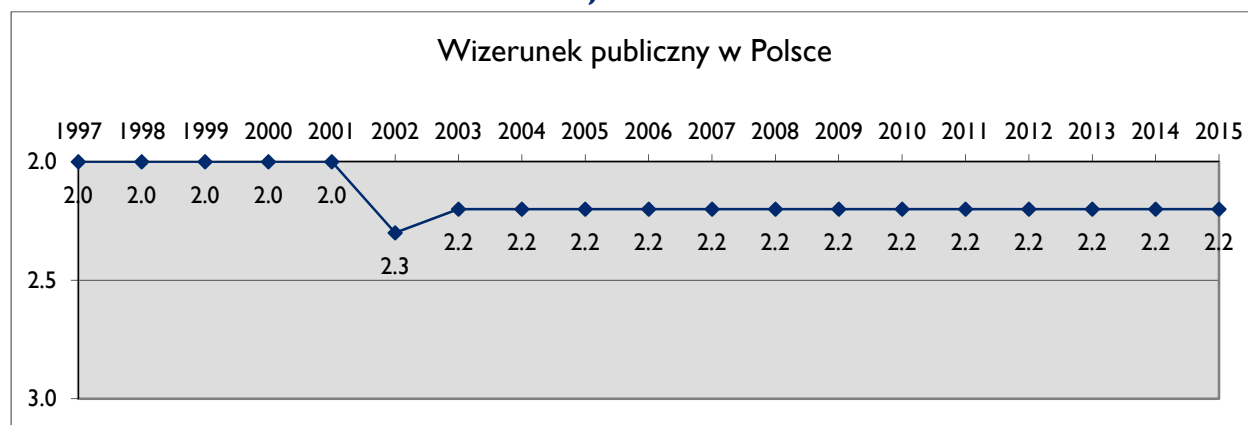
Dzielenie się informacjami pomiędzy organizacjami stało się łatwiejsze dzięki lepszym technologiom informacyjnym i zwiększonemu dostępowi do internetu. Portal www.ngo.pl, prowadzony przez Stowarzyszenie Klon/Jawor, zawiera bazę danych organizacji pozarządowych w Polsce i na co dzień publikuje informacje interesujące sektor pozarządowy. Użytkownicy udostępniają za pośrednictwem strony dużą część publikowanych na niej informacji, a liczba odwiedzających portal stale rośnie.

Istnieje około 70 lokalnych organizacji, które zbierają fundusze i przekazują je w formie regrantingu innym organizacjom, oraz 22 fundusze lokalne z kapitałem żelaznym. Nowelizacja ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie z roku 2015 w sposób wyraźny zalegalizowała regranting. W efekcie wiele dużych organizacji udziela grantów mniejszym, zarówno ze środków wygenerowanych przez siebie, jak i w formie regrantingu środków publicznych.

Rośnie liczba koalicji organizacji pozarządowych oraz ich wielkość, częściowo dzięki dostępności finansowania unijnego, a częściowo dzięki środkom publicznym na potrzeby tworzenia sieci organizacji. Według Stowarzyszenia Klon/Jawor, około 33% organizacji pozarządowych deklaruje przynależność do rozmaitych sieci lub federacji, z czego 50% – do sieci ogólnokrajowych, 36% – do sieci regionalnych, a po 20% – do sieci lokalnych, sektorowych i międzynarodowych. Chociaż koalicji jest więcej, żadna z nich nie reprezentuje interesów całego sektora pozarządowego. Największa sieć tych organizacji, Ogólnopolska Federacja Organizacji Pozarządowych (OFOP), ma 127 członków, w tym wiele federacji lokalnych i regionalnych, podczas gdy w całej Polsce zarejestrowanych jest ponad 100 000 organizacji pozarządowych. Koalicje pracują na ogół nad wspólnymi projektami lub angażują się we wspólne działania rzecznicze. Na przykład: ON Inclusion jest koalicją organizacji pozarządowych skupionych na doskonaleniu przepisów prawa dotyczących osób z niepełnosprawnościami. Federacje i sieci organizacji coraz szerzej dzielą się też informacjami, także przez media społecznościowe.

Skala współpracy partnerskiej między władzą publiczną a organizacjami pozarządowymi w roku 2015 nadal wzrastała, szczególnie na szczeblu lokalnym, na ogół jednak przyjmowała formę zlecenia organizacjom pozarządowym przez administrację publiczną realizacji zadań publicznych. Stosunki między przedsiębiorstwami a organizacjami pozarządowymi ostatnio rozwinęły się po przerwie spowodowanej kryzysem ekonomicznym. Obecnie przedsiębiorstwa znów nadają priorytet społecznej odpowiedzialności biznesu (ang. *Corporate Social Responsibility* – CSR), traktując ją jako ważny aspekt swojego wizerunku. Według Stowarzyszenia Klon/Jawor, około 45% organizacji pozarządowych deklaruje w 2015 roku utrzymywanie regularnych kontaktów z przedsiębiorstwami. Jest to wzrost w porównaniu z 36% w roku 2012. W Polsce istnieje około 150 fundacji korporacyjnych.

WIZERUNEK PUBLICZNY - 2,2

W 2015 roku wizerunek publiczny organizacji pozarządowych nie zmienił się.

Sposób relacjonowania przez media kwestii związanych z tymi podmiotami pozostaje problematyczny, gdyż dziennikarze skupiają się na skandalach finansowych z udziałem tych organizacji, na masowych protestach czy wydarzeniach lub podobnych sensacjach, a nie na pozytywnym codziennym oddziaływaniu instytucji tego sektora. Jedyne regularne działania rutynowo relacjonowane przez media wiążą się z pomocą dzieciom lub osobom z niepełnosprawnością. Pomimo lat wysiłków organizacji pozarządowych starających się zainteresować media swoją pracą dziennikarzom nadal brakuje wiedzy o działaniach tego sektora. Niektórzy tylko zapraszają ekspertów organizacji pozarządowych do udziału w swoich programach.

Relacjonowanie przez media skandali wpływa na publiczny odbiór tych organizacji. Postrzegane są one często jako grupy o pewnych finansowych lub politycznych interesach, a nie jako podmioty dbające o dobro publiczne. Według Stowarzyszenia Klon/Jawor, około 48% polskich obywateli uważa, że organizacje pozarządowe często niewłaściwie wykorzystują fundusze i realizują swoje prywatne cele. Jednak więcej osób dostrzega działalność organizacji pozarządowych, przede wszystkim charytatywnych i tych dużych, spopularyzowanych przez ogólnokrajowe media, lub tych aktywnych w trakcie kampanii na rzecz przekazywania 1% podatku. Wciąż jednak niewiele osób zdaje sobie sprawę ze zróżnicowanego charakteru tego sektora, odróżnia stowarzyszenie od fundacji lub zna pojęcie organizacji pozarządowej.

Opinie urzędników o organizacjach pozarządowych są podzielone. Władze centralne coraz częściej doceniają je jako ekspertów w pewnych dziedzinach, władze lokalne zaś dostrzegają jako dostawców usług publicznych i zlecają im coraz więcej zadań. Niektórzy urzędnicy uważają jednak, że organizacje te szukają jedynie niedociągnięć w pracy władz i stale domagają się większych funduszy.

W ostatnich kilku latach środowisko biznesu zaczęło dostrzegać znaczenie organizacji pozarządowych z powodu ich fachowej wiedzy oraz przydatności dla ich własnej działalności w dziedzinie społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw i strategii *public relations*. Niektóre wiodące organizacje pozarządowe realizują projekty wspólnie z przedsiębiorstwami.

Organizacje pozarządowe wciąż poprawiają swój publiczny wizerunek oraz działania z zakresu *public relations*. Technologie informacyjne oraz dostęp do internetu pozwalają im promować własną aktywność niewielkim kosztem. Jednak niewielu dziennikarzy interesuje się tymi organizacjami, a one same nie wykorzystują całego dostępnego czasu antenowego w radiu i telewizji. Od roku 2011 kanały telewizji publicznej i publicznego radia mają prawny obowiązek poświęcania dziewięciu minut dziennie na promocję działalności organizacji o statusie organizacji pożytku publicznego. Organizacje nie wiedzą jednak o takiej możliwości ani nie umieją jej wykorzystać. Trzeba dodać, że ten bezpłatny czas jest oferowany często wyłącznie w porach, kiedy niewielu widzów odbiera przekaz.

Generalnie, tylko organizacje o statusie organizacji pożytku publicznego – które stanowią mniej niż 10% sektora – publikują sprawozdania roczne stanowiące warunek dostępu do środków z mechanizmu 1%. Większość pozostałych organizacji sporządza sprawozdania roczne tylko wtedy, gdy wymagają tego od nich władze lub darczyńcy. Sektor nie ma wspólnego kodeksu etycznego.

Indeks poziomu rozwoju i stabilności organizacji pozarządowych (CSO Sustainability Index) jest podstawowym narzędziem analitycznym służącym do pomiaru poziomu rozwoju sektora obywatelskiego w regionie Europy Środkowej i Wschodniej oraz Eurazji. Indeks śledzi przeobrażenia w sektorze pozarządowym w 29 krajach przez ostatnie 19 lat. Bada szeroko ogólne uwarunkowania funkcjonowania społeczeństwa obywatelskiego, skupiając się na otoczeniu prawnym działalności organizacji pozarządowych, ich zdolnościach organizacyjnych, kondycji finansowej, efektywności prowadzonego rzecznictwa, świadczonych usługach, infrastrukturze oraz wizerunku społecznym. Każdy z tych wymiarów jest w Indeksie oceniany na 7-punktowej skali, gdzie liczba 1 oznacza bardzo zaawansowany poziom rozwoju, a 7 – słabą kondycję. Indeks jest prowadzony przez Amerykańską Agencję Rozwoju Międzynarodowego (USAID) we współpracy z organizacjami partnerskimi w każdym z wymienionych 29 krajów.

Aby uzyskać więcej informacji o badaniu, prosimy o kontakt z Instytutem Spraw Publicznych pod adresem: filip.pazderski@isp.org.pl.

Angielska wersja raportu 2015 CSO Sustainability Index dla Europy Środkowej i Wschodniej oraz Eurazji jest dostępna pod adresem: <http://www.usaid.gov/europe-eurasia-civil-society>.